

VOORWOORD

Volgens internationale onderzoeken is Nederland een van de meest kwetsbare landen als het gaat om klimaatverandering. Ons laaggelegen deltalandje loopt gevaar door zeespiegelstijging en door extreme toevoer van regenwater via de rivieren. Onze landbouw heeft last van langere periodes van droogte, verlies aan biodiversiteit en een afnemende vruchtbaarheid van de bodem door erosie, vergiftiging, vervuiling en verzilting. Het is dan ook niet gek dat ruim driekwart van de Nederlanders zich zorgen maakt over klimaatverandering.¹ Maar Nederland bungelt toch onderaan de internationale lijstjes met landen waar gemeten is *hoeveel* zorgen men zich over klimaatverandering maakt (in Europa schijnen alleen de Noren zich minder zorgen te maken). Gemiddeld maakt men zich in bijvoorbeeld de VS meer zorgen over klimaatverandering.

Die relatieve zorgeloosheid in Nederland draagt er vast toe bij dat wij, vergeleken met andere landen, ook weinig tegen klimaatverandering doen. Nederland stond in Europa met Malta en Cyprus lang onderaan in het overzicht van het percentage energie dat duurzaam is. Ruim 60 procent van de duurzame energie werd in 2020 Nederland opgewekt door het verbran-

---

1 <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/22/drie-kwart-nederlanders-maakt-zich-zorgen-over-gevolgen-klimaatverandering>

den van biomassa, dus met houtstook, voornamelijk door bossen in Oost-Europa te rooien. Biomassa is alleen duurzaam met snoeiafval.² In Nederland komt genoeg snoeiafval vrij voor slechts één biomassacentrale, we hebben er in Nederland ruim 300.

We doen relatief weinig tegen klimaatverandering, ook al is de hoeveelheid CO₂-uitstoot per hoofd van de bevolking in Nederland ruim hoger dan het EU-gemiddelde. Uitstoot door luchtvaart, scheepvaart en de indirecte klimaatschade door de veeteelt in Nederland (zoals ontbossing en internationaal transport), zijn hierbij niet meegeteld.

Die hoge CO₂-uitstoot betekent ook een hoge vervuiling. Als bijproduct bij de CO₂-productie komen namelijk enorme hoeveelheden stikstof, fijnstof, ultrafijnstof en zeer zorgwekkende stoffen (met recent een eigen afkorting, ZZS) vrij. Deze stoffen belasten de natuur, maken ons ziek en leiden tot vroege sterfgevallen. Daarvan getuigen de stijgende aantallen kinderen met astma, mensen met longkanker, boeren met Parkinson, mensen met autisme, vroeggeboorten rond vliegvelden en mensen die antidepressiva slikken. De CO₂-uitstoot en de bijkomende luchtvervuiling zorgen er ook voor dat het nergens in Europa zo slecht gaat met de biodiversiteit als in Nederland. Er is hier nog maar 15 procent over van de inheemse planten- en diersoorten die we in 1900 hadden. Ter vergelijking: het Europese gemiddelde ligt op 40 procent.

---

2 Onder druk van houtproducerende landen hanteert de EU nog een veel ruimere definitie over duurzame biomassa en biobrandstoffen: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/nl/sheet/70/hernieuwbare-energie>

Maar we willen het blijkbaar niet weten. Klimaatverandering en het verlies aan biodiversiteit zijn existentiële, dat betekent levensbedreigende, gevaren. Desondanks investeert de Nederlandse financiële sector nog volop in allerlei projecten die de klimaatverandering en vervuiling versnellen en daarmee de ecologische systemen vernietigen. Sterker nog, de Nederlandse overheid doet ijverig aan mee door jaarlijks 30 miljard euro subsidie³ te geven aan industrieën voor het gebruik van fossiele brandstoffen. Met als drogreden dat als andere landen grote potten geld klaarzetten, het aan het bedrijfsleven bijna niet uit te leggen is dat Nederland dat niet gaat doen. Dit is economisch dom beleid: duurzame investeringen renderen al jaren veel beter. Daarnaast is het ook verwerpelijk beleid: de VN spreekt van een crimineel gebrek aan leiderschap⁴ en een moreel gebrek aan verantwoordelijkheid jegens mensen in andere landen en naar toekomstige generaties.

Helaas neemt de Nederlandse overheid het niet zo nauw met haar grondwettelijke zorgplicht voor haar inwoners. Zij kijkt bij het klimaatprobleem vooral naar de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven. Klimaatverandering wordt zo op zijn beloop gelaten. De uitspraak van de hoogste rechters dat Nederland meer moet doen tegen klimaatverandering voor de veiligheid van de bevolking,⁵ heeft daar niets aan veranderd. De Nederlandse overheid negeert het zogenaamde voorzorgsprincipe, een uitgangspunt van de Europese milieuwetgeving en dat bepaalt dat zelfs bij wetenschappelijke onzekerheid, schadelijke milieueffecten moeten worden bestreden.

---

3 <https://www.mejudice.nl/artikelen/detail/belastingvoordelen-voor-fossiele-brandstoffen-nog-veel-groter>

4 <https://media.un.org/en/asset/k1x/k1xcijxjhp>

5 <https://www.rechtspraak.nl/Bekende-rechtszaken/klimaatzaak-urgenda>

Onze overheid straalt rond klimaat en gezondheid geen urgentie uit. Er ontbreekt een brede maatschappelijke dialoog over de gevaarlijke situatie waar we in zijn beland. Er wordt geen dringende boodschap uitgezonden. Zonder drastische economische en culturele systeemverandering zullen we al binnen enkele generaties belanden in een dystopische vier-graden-wereld en op weg zijn naar een dodelijke zes-graden-wereld.

Klimaatverandering verloopt niet geleidelijk zoals veel mensen denken. Ze weten meestal niet dat het een abrupt proces met onomkeerbare kantelpunten is. En dat de kans dat we die nog kunnen vermijden nu al bijna verkeken is. Het is ook bijna niet te overzien wat dat betekent, hoe de wereld er dan uitziet. Zeker is dat hoe sneller we de juiste koers inzetten, hoe groter de kans is dat we massale uitsterving kunnen voorkomen. Dat concluderen de wetenschap, de Verenigde Naties en de overgrote meerderheid van de wereldbevolking. En toch doen we eigenlijk niets.

Lang dacht ik dat onze passiviteit voorkomt uit domheid of kwaadaardigheid. Maar het is natuurlijk ingewikkelder. Hoewel je van de leiders van het land mag verwachten dat ze niet dom en niet kwaadaardig zijn, moeten we niet vergeten dat het vooral mensen zijn. Het zijn mensen die op hun posities zijn gekomen door gebruik te maken van specifieke vaardigheden die het vaak moeilijk maken om complexe problemen aan te pakken. Sterker nog, politici en bestuurders maken met hun aanpak complexe problemen alleen maar groter. Zie de schandalen rondom de toeslagenaffaire, de woningmarktcrisis, de stikstofcrisis en het Groningse gasdrama. Bij klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit is het levensgevaarlijk als onze politici het probleem alleen maar groter maken. Hoe komt het dat langetermijnbelangen worden genegeerd?

Hoe komt het dat er niet naar de wetenschap wordt geluisterd? Hoe komt het dat juist Nederland zo achterloopt? Waarom staan er niet meer mensen op? Als we dat begrijpen, kunnen we misschien wel nog op tijd in actie komen. En hoe beter jij, beste lezer, dat begrijpt, hoe beter jij kan helpen om te zorgen voor meer actie.

En hoe kunnen we mensen activeren op een manier die mensen niet onnodig belast of ongerust maakt? We willen liever geen (psychisch) leed veroorzaken, zeker niet bij onze naasten. We willen onze kinderen niet opzadelen met problemen die hen angstig maken. Eigenlijk willen we iedereen beschermen tegen een nare boodschap. Maar we willen ze ook weerbaar maken voor de ellende die ons te wachten staat. Nog liever willen ze aanmoedigen om te gaan helpen om de wereld te redden en er een betere plek van te maken.

Dit boekje biedt daarbij hulp. Het biedt gereedschap om te gebruiken in het gevecht tegen klimaatverandering, milieuvuiling en het verlies aan biodiversiteit. Want dit is een strijd, ik zou bijna zeggen een doodstrijd. Een strijd waarbij we ons moeten wapenen met, naar mijn mening, in elk geval inzicht. Ik ben ervan overtuigd dat jij, en elk ander mens, het verschil kan maken. We zijn deel van een web aan relaties, verbonden met de mensen die ons nabij zijn, met de natuur die we nodig hebben om te leven en met mensen en natuur elders waarvan we weten dat ze op ons rekenen. Dat geeft ons superkracht. Als wij onze idealen besmettelijk weten te maken, zal alles gaan veranderen.

En we hebben weinig tijd, dus doe mee en ontketen de verandering! Help om te zorgen dat we in de *transition twenties* zitten!!!

1 WAAROM BEN JIJ NODIG?

Dit boek is geschreven voor iedereen die wil dat er meer gedaan wordt tegen de grote existentiële crisis van nu: de neergang van het hele ecologische systeem waardoor het leven op aarde onmogelijk dreigt te worden voor onze kinderen en kleinkinderen. De grote crises van de westerse samenleving (zingeving, milieu, polarisatie, depressies, eenzaamheid, de verhouding tot ons eigen lichaam) zijn aan de wortel met elkaar verbonden. De instorting van de biodiversiteit en de opwarming van het klimaat zijn daarvan de meest voelbare symptomen. Er zijn voldoende websites, boeken en rapporten geschreven die deze crisis veel beter kunnen beschrijven dan ik. Ik ga ervan uit dat als je dit boek aan het lezen bent, je beseft dat we flink in de puree zitten. Daarom heb ik in de bijlage alleen een korte uitleg opgenomen over de klimaat- en milieucrisis. Ben je nog niet overtuigd van het omvangrijke lijden en de gevaren zonder weerga die op ons afkomen, lees dan eerst de bijlage. Daarna ben je hopelijk wakker geschud. Als je dat dan toch niet bent, dan moet je dit boek zeker lezen om te snappen hoe dat komt.